

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL :
In România un an (48 NUMERE). 10 lei
„ „ „ sease luni . . . . . 6 „
In toate țările uniunii postale un an 12 „
„ „ „ „ sease luni 7 „

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

UN NUMĂR.
25 Bani

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
Bulevardul Ferdinand, 55 — București

DIRECTOR :
C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Se găsește cu numărul la principalele
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pe ultima pagină
1/4 pagină 10 lei.

No. 23.

DUMINICĂ, 17 OCTOMBRIE 1910

Vol. 8.

SUMARUL

NOUȚĂȚI:

Cine vine la putere. . . — Comemorarea lui Francisco Ferrer. — Ex libris : Generalul H. Bonnal, Psihologia militară a lui Napoleon. — O polemică umoristică : Cahalul !

POLITICĂ:

A. D. XENOPOL. *Schimbarea guvernului.*

CESTIUNI SOCIALE:

G. ASLAN. *Ce este Sociologia ?*

OCTAV MINAR. *Lașitatea contemporană.*

LITERATURĂ:

HARALAMB LECCA. *Gânduri.*

N. ZAHARIA. *Pesimismul lui Traian Demetrescu.*

GUY DE MAUPASSANT. *Moșneagul.*

MEDICINĂ:

DR. LEON VAIAN. *In jurul unei descoperiri.*

CRONICA MILITARĂ:

GEORGE V. HANEȘ. *Manevrele mari.*

NOUȚĂȚI

Cine vine la putere...

Un cititor care semnează „sincer democrat“ ne adresează aceste rânduri:

Domnule Director,

Dela Severin la Dorohoi lumea se întreabă : cine vine la putere ?

Permiteți ca un sincer democrat, să-și dea și el părerea sau mai îndată să-și arate preferința.

După mine, partidul indicat să vină la putere este acela de sub șefia d-lui P. P. Carp; fiindcă acesta este un partid slab, și în același timp este un partid conservator.

Fiind un partid slab, partidul de sub șefia d-lui Carp va intimidă mai puțin pe cetățeni în alegeri, și astfel el va contribui indirect la afirmarea educațiunii cetățenești. Un gu-

vern Carp ar fi cea mai prețioasă experiență în politica țării noastre, căci el ar fi primul guvern ce va cădea în alegeri.

Apoi, fiind conservator, partidul d-lui Carp, în calitatea sa de partid la guvern, va sili partidul conservator-democrat să nu mai fie democrat cu rezerve, ci democrat înaintat.

Democratizarea partidului conservator-democrat va atrage după sine, și o mult dorită schimbare în conducerea partidului liberal !

Prin urmare, toată suflarea democratică a acestei țări să aibă o singură lozincă : Vrem un guvern P. P. Carp !

D-l Carp s'a lăudat odinioară că a guvernat fiind în opoziție. De astă dată, dacă va fi la guvern, se va putea lăuda, cu drept cuvânt, că aducând pe conservatori la putere, el a dat cel mai însemnat sprijin la întărirea democrației !

Pentru deslegarea șaradei „cine vine la putere“, ținem coloanele deschise.

Ar fi de dorit, ca un cititor care cunoaște istoria Portugaliei, să ne informeze cum se petrecea în această țară schimbarea guvernelor sub Manuel II.

C. R.-M.

Comemorarea lui Francisco Ferrer.

Cu prilejul împlinirii unui an de la executarea lui Francisco Ferrer a apărut și în limba română o traducere după broșura publicată de „comitetul de apărare al victimelor represiunii spaniole“ și în care se face apologia lui Ferrer.

Traducerea este procedată de următoarea prefață, pe care credem interesant a o împărtăși cititorilor noștri.

„In seara de 13 Octombrie st. n. 1909, bătrânul Paris al „marei Revoluții, veșnica Romă, care de două ori s'a liberat de sub împărați și papi, liberala Anglie, filozoafa Germanie, neatârnată Belgie, popoarele Europei și republicana Americă, într'un cuvânt toată lumea civilizată a rămas încremenită. *Francisco Ferrer, fondatorul Școalei „Moderne“ din Barcelona, edilul raționalist, directorul revistei „Ecole Rénovée“, președintele Ligei internaționale „pentru educația rațională a copiilor“, a fost împușcat de catolica monarhie spaniolă.*

„Da, în veacul al XV Biserica catolică a chinuit pe Jean Huss, Savonarole și Gêrôme de Praga; în al XVI, pe Etienne Dolet și Vanini; în al XVII, pe Giordano Bruno; în al XVIII, pe cavalerul de la Barre. Dar de două secole, Europa intelectuală și civilizată crezu închisă pentru totdeauna „era rugurilor și chinurilor pentru crima gândirei. De aceea ea s'a cutremurat de indignare și înțelese prin protestarea sa vehementă, să-și manifeste atotputernica ei „voință de a pune piedică proiectelor nesăbuite ale lumii „monahale.“ Ea strigă prin vocea milioanei de oameni că memoria lui Ferrer va fi răzbutată, că opera lui va fi con-

tinuată, și că de aci înainte, e aproape ziua când sârmana Spanie, analfabetă și superstițioasă, va fi în sfârșit liberată pentru totdeauna de monarhii ei atât de catolici, precum și de popii ei.

Iată de ce publicăm această broșură, nu ca un omagiu tradițional acordat dispăruților cari merg încet pe calea uitării, ci ca o manifestare a recunoștinței noastre și recunoștinței anticipate a generațiilor viitoare, către acela care va trăi în veci pentru emanciparea popoarelor și blestemul opresorilor lor.

În țara noastră, executarea lui Ferrer s'a comemorat prin întruniri de protestare, convocate de cercurile socialiste, la cari au participat — spre onoarea lor — și câți-va intelectuali, de sigur însă nu din acei farisei cari sunt legați și târați de meschinismul politicii românești.

Cât privește de vre-o mișcare raționalistă, nu există sau aproape nu există în România. La Iași numai — mulțumită curajului și energiei depuse în acest timp de clericalism, de D-I D-tor C. Thiron, profesor la Universitatea de acolo, s'a înființat o „Asociație națională a Liberei Cugetări. Monismul haeckelian, „Rațiunea“.

În București, în urma propagandei subsemnaților, e pe cale să se înființeze asemenea un cerc.

În curând va apare o revistă raționalistă la care vor colabora somități științifice române și străine.

Traducătorii.

București, Septembrie 1910.

Ex libris: Generalul H. Bonnal — Psihologia militară a lui Napoleon (traducere de George V. Haneș).

Traducătorul, un tânăr sublocotenent crede că subiectul acesta are să mulțumească pe toți și are să le arate cu prisosință că și știința militară are multe, foarte multe părți interesante, cari ar prinde de minune pentru așa zisele cunoștinți generale“.

An cu an, lună cu lună, Generalul Bonnal urmărește dezvoltarea sufletului lui Napoleon în legătură cu vicașă, din anul 1785, când ca locotenent se distinge în cariera lui militară. Fusese atras în Franța încă din 1789, de politica revoluționară.

Napoleon își formase priceperea sa înaltă din o sumedenie de cunoștințe:

„În Septembrie 1786, când avu primul concediu de un semestru pentru Corsica, Napoleon luă cu el o ladă de cărți, printre cari operele lui Plutarch, Platon, Cicero, Cornelius Nepos, Titus Livius și Tacitus, traduse în franțuzește precum și operele lui Montaigne, Montesquieu și Raynal

Concediul prelungindu-i-se cu șase luni, anul întreg pe care-l petrecu în țara lui natală îl întrebuiță citind pe scriitorii vechi și moderni, nu pe răsfoite, ci cu tocul în mână, însemnând ideile cari îi atrăgeau în deosebi atenția.

Napoleon a putut deci să-și formeze o doctrină filozofică în legătură cu războiul.

Această doctrină nu și-a formulat-o, dar o avea în el, și cu ajutorul ei și-a făcut o idee generală despre războiu, considerat ca unul din mijloacele principale ale activității omenești“ (pag. 8).

Chiar dela asediul Toulonului (1793) „se arată în el convingerea, căpătată de sigur din citirea autorilor vechi, că pentru a învinge trebuie să concentrezi mijloacele de acțiune asupra unui punct ales în așa fel, încât căderea lui să aducă izbânda deplină“.

După Napoleon „pentru afacerile militare, publice și administrative, trebuie o gândire puternică, o analiză adâncă și facultatea de a putea fixa mult timp aceleași obiecte, fără să te simți obosit“.

„Ceeace caracterizează spiritul lui Bonaparte e puterea și statornicia atențiunii sale. Poate să stea 18 ore neconținut

la lucru, la acelaș lucru... N'am văzut niciodată spiritul său obosit... Niciodată n'a fost om mai întreg în ceiașe făcea și nu și-a împărțit mai bine timpul între ocupațiunile pe cari le avea; niciodată n'am văzut spirit mai înduplecat în a respinge gândirea ce nu-i venea în ziua și în ceasul anumit, nici mai aprins în căutarea ei, mai îndemănat în urmărirea ei și mai dibaciu în fixarea ei, când sosise momentul să se ocupe de ea“, — scrie contele Roederer în 1801.

Întreaga fasciculă e atrăgătoare prin interesul ce ni-l deșteaptă figura suflătoare a lui Bonaparte. Iar pentru faptul că s'a ales o așa de frumoasă pagină din importante studiile ale Generalului Bonnel, suntem recunoscători traducătorului, urându-i să continue a se ocupa în direcțiunea aceasta.

A. V.

O polemică umoristică: Cahalul!

Ce o fi însemnat, istoricește, *Cahalul*, este aproape peste putință să mai știm astăzi; așa de mult au fost tâlmăcite și restălmăcite textele cari făceau aluzie la *Cahal!* Cel mai specialist istoric în ale culturai evrești, cu greutate îți va spune ceva lămurit despre el; ceilalți nici vorbă, nimeni nu știe nimic.

Dar într'un înțeles umoristic, aflăm ce este *Cahalul* dela d. A. C. Cuza, profesor universitar...

Cahalul, după d. Cuza, este o organizație secretă pe care și-au dat-o evreii (cu zeci de secole înainte), în scopul de a ucide pe cele-falte popoare! Adică, cele vre-o zece milioane de evrei, câte sunt aproximativ pe suprafața pământului, au gândul ascuns de a ucide pe cele două miliarde de ființe omenești cari aparțin restului de popoare, pentru a rămâne ei, evreii, singuri în viață, popor ales al lui Iehova! Sau, cu privire la Țara Românească: *Cahalul*, este organizarea distrugerii celor șase milioane de Români prin cele 2—3 sute de mii de evrei!

O așa laudă a puterii pe care ar fi având-o în sine evreimea, nici cel mai habotnic evreu n'ar avea îndrăzneala să o exprime, fără ca să se teamă de vizita unei comisii medicale!

O exprimă însă cu o perfectă seninătate de conștiință d. Cuza.

În ce scop?

Să bage frica în Români, probabil.

D-le Cuza! Românii nu sunt un neam de țigani ca să se sperie cu așa gogorițe! Numai pe țigani îi bagi cu o minciună în groaza morții!...

Neamul Românesc, după spusa istoricilor, se trage din voinici ostași! Nu?

Dacă d-ta, d-le Cuza, ești în adevăr naționalist, precum îți zici, sugerează mai de grabă curaj Românului, iar nu umbla cu sperieturi!

Vor fi de sigur și printre Români câțiva fricoși, cari la citirea bazmului cu *Cahalul*, au să tremure de frică, dar majoritatea râde...

Dar dacă ați pune *Cahalul* în versuri? V'ați războit în versuri, d-le Cuza, chiar cu Dumnezeu; de ce nu v'ați război cu *Cahalul*?

Așa ceva ar fi mai potrivit pentru puterile D-voastră!

Verax.

Bibliografie.

Ion Andreiu, *Preoții de mir în Sfântul Sinod*. 1910 Plocești. Dik și Mow *Fancisco Ferrer, viața și opera lui*. Buc. 1910. Prețul 40 bani.

I. G. Munteanu, *Naționalizarea comerțului și industriei*. Galați 1910.

Cu începere de la 26 Octombrie viitor, Redacția și Administrația revistei se va muta în Pasagiul Soc. Imobiliare No. 3 (Intrarea prin Calea Victoriei No. 60).

Din toate părțile se aud svonuri de schimbarea guvernului, svonuri, cari pot fi până la un punct întemeiate. E vorba cum să se opereze această schimbare în chip constituțional? Căci este timpul, ca viața constituțională, care până acuma a fost la noi mai mult o aparență, să devină a realitate.

Care e jocul după care se schimbă guvernele în statele în adevăr constituționale? În ele guvernul este totdeauna reprezentantul voinții momentane a poporului și este dat de majoritatea corpurilor legiuitoare. Aceste corpuri sunt la rândul lor reprezentantele voinții majorității poporului, consultate în momente de criză, așa că guvernele sunt emanațiunea în al 2-lea grad al voinții poporane.

Capul Statului are însemnatul rol de a pune în mișcare acești factori, cari dau la lumină cugetul obștesc. El nu determină însă niciodată schimbările, ci așteaptă ca indicarea acestor schimbări să vină dela opinia publică. De aceia în statele constituționale schimbarea ministeriilor nu pornește dela capul statului, ci este oarecum impusă de schimbarea opiniei publice.

La noi în țară se petrec lucrurile tocmai pe dea'ndoasele.

Schimbarea conducătorilor statului se face de Rege și lucru mai straniu este că această inițiativă este impusă și cerută cu stăruință Regelui de partidele politice.

De îndată ce un partid s'a întârziat prea mult la guvern, partidul advers cere numai decât capului statului să schimbe cârma. Nu numai atâta, dacă înțelepciunea lui îl împingea la păstrarea mai departe a unui guvern, lozinca până mai deunăzi era de a sili pe monarch la schimbare prin mișcări de stradă. Acuma pare a se fi renunțat la acest sistem dăunător țării, dar s'a iscodit acum un altul: dreptul oarecum al fiecărui partid de a alterna la guvern la sfârșitul unei legislaturi de patru ani.

Prin acest sistem se lasă conducerea țării în mâna capului statului. El chiamă la guvern pe cine crede; guvernul își alcătuește Camera după chipul și asemănarea lui și țara se schimbă deodată din liberală în conservatoare și din conservatoare în liberală; ba acuma corpul politic fracționându-se în mai multe partide, s'ar putea întâmpla ca colorația țării să împrumute mai multe din vâpselele curcubeului.

Este de netăgăduit însă că de câțva timp se petrece în sânul corpului electoral o adâncă și însemnată prefacere, mai ales sub efectul votului secret, creațiunea cea mai de seamă a neuitatului ministru liberal Vasile Lascăr.

Guvernele nu mai stăpânesc așa de pe deplin colegiile electorale precum s'a văzut lucrul în alegerile parțiale, făcute în timpul din urmă și în care foarte adeseori guvernul a eșit învins. Va să zică este o

tendință netăgăduită a națiunii de a dobândi oarecare neatârnată în conducerea destinului ei și nu se mai poate spune că soarta legilor stă în mâna acelorora, cari dețin puterea.

Această prefacere îmbucurătoare trebuie numai decât ajutată și sprijinită, dacă voim ca statul nostru să ajungă în adevăr un organism, în care libertatea și egalitatea să nu fie numai niște firme înșelătoare.

Cum ar trebui deci să se procedă la schimbarea actualului guvern? Nu credem că ar fi nimerit ca să se retragă cabinetul liberal, fără nici o indicație a organului legiuitor al țării, cu alte cuvinte nu ar fi indicat ca ministerul să-și dea demisiunea cât timp funcționează Camerele actuale, întrucât nu există nici un motiv legal și nici un motiv politic, care să îndreptățească îndepărtarea guvernului. Să înțelege că o demisie a ministerului nu s'ar putea realiza, decât în urma unei indicații a palatului, și tocmai ceiace este de nevoie pentru îndrumarea adevăratului sistem constituțional este de a scoate schimbarea guvernelor din mâinile capului statului și a o da națiunii.

Suntem deci de părere că alegerile cele nouă pentru viitorul parlament trebuie să fie făcut de guvernul actual, bine înțeles cu condiția expresă ca să se lase acestor alegeri deplină libertate, pe lângă garantarea lor prin secretul votului. În asemenea condițiuni și ținând seamă de rezultatul alegerilor parțiale de până acuma și de nemulțumirea cu conducerea țării din partea guvernurilor de față, dacă ar ieși, nu o majoritate opozantă, dar cel puțin o însemnată minoritate, atunci ar fi o indicație îndestulătoare pentru retragerea guvernului.

M. S. Regele ar avea atunci indicat din partea țării partidul căruia ar trebui să-i încredințeze conducerea treburilor; căci din minoritatea cea însemnată va fi probabil mai numeros unul din cele două partide conservatoare și atunci Regele ar fi silit să cheme la guvern pe șeful acelui partid conservator, care a trimes mai mulți reprezentanți în parlament în opoziția, ce-ar fi determinat retragerea.

Altfel, dacă se lasă schimbarea guvernului la arbitriul Regelui sistemul constituțional va rămânea totdeauna o parodie în țara noastră, căreia ar fi mult de preferat un absolutism pe față.

A. D. Xenopol.

CESTIUNI SOCIALE

CE ESTE SOCIOLOGIA?*)

Termenul *sociologie*, creiat de Auguste Comte pentru a desemna știința societăților, este întrebuit astăzi în toate limbele popoarelor culte, cu toate criticile ce i s'au adus din cauza formațiunii lui vițioase, fiind compus dintr'un cuvânt latin și unul grec. Însă termenul de *sociologie morală*, adoptat

*) Introducerea la lucrarea noastră de Sociologie morală ce va apare în *Studii filosofice*.

de noi în studiul *Expérience et Invention en Morale*, are nevoie de a fi justificat. L'am admis, pentru că arăta că știința moralei e o parte din sociologie—cece caracterizează în mod precis natura, obiectul și metoda acestei științe spre deosebire de încercările care s'au făcut pentru a constitui „o morală științifică“, „o morală pozitivă“, „o morală independentă“ sau „o morală naturală“. Atributul de „morală“ pe care-l aplicăm acestei părți din sociologie, se rapoartă, evident, la obiectul ei—iar nici de cum la însăși știința, căci nu se poate închipui o sociologie imorală. Cei ce au criticat „inovația“ noastră, uită că se zice: științe fizice, naturale, medicale, fără de nici un echivoc.

Ce este sociologia?—Pentru a lămuri această noțiune, pe care foarte mulți o întrebuintează, dar puțini o înțeleg, d. Bouglé presupune că face o excursie într'un orășel de provincie, Saint-Pol. Intrând în vorbă cu locuitorii acestui orășel, sociologul este izbit mai întâi de asemănarea lor: toți au același accent în vorbire, idei generale și credințe comune și aproape aceleași moravuri. Intr'un cuvânt au un aer de familie, care îi deosebește de locuitorii celorlalte orașe și constituie caracterul celor din Saint-Pol.

Dar ei prezintă și deosebiri între dânșii, după profesia fiecăruia și, în genere, după miclele societăți din care fac parte. Unul e lucrător, altul militar, altul preot. Chiar și acel fără de nici o profesie tot face parte din mai multe cercuri sociale, dacă nu din „Societatea de emulație“, cel puțin din cercul vânătorilor sau al clienților cafenelei, pe lângă cercul familiei respective. Nimeni nu trăește izolat.

Sociologul se interesează, prin urmare, de toate fenomenele, care nasc din contactul indivizilor. Câmp de cercetare foarte vast, căci cele mai multe din felurile noastre de a simți, gândi și lucra își găsesc explicarea în societățile din care participăm. Cutare locuitor din Saint-Pol nu s'ar îmbrăca cum se îmbracă, n'ar avea admirație pentru catedrala orașului său și dispreț pentru Parisieni, dacă n'ar fi călugăr din Saint-Pol. Așa dar, de câte ori, pentru a ne explica însușirile externe sau sufletești ale unui individ, cercetăm raporturile sale cu alți indivizi, facem sociologie.

Această cercetare presupune însă o prealabilă clasificare a tuturor formelor sociale, precum și a influenței pe care o exercită fiecare din ele asupra indivizilor, ce o compun. Intr'adevăr, dacă observăm deosebitele activități omenești—moravuri, coduri și monumente, dogme—vom constata că variază după formele sociale, adică după cum societatea în care le observăm e mică sau mare, omogenă sau eterogenă, organizată sau nu, etc. Cu alte cuvinte, vom constata că fenomenele religioase, morale, juridice, economice și estetice variază în raport cu forma societăților.

De exemplu, câte particularități ale vieții economice din Saint-Pol nu se explică prin caracterul lui de orășel! Munca e puțin împărțită între meseriași; același lucrător e cismar, pantofar și cârpaci—sau fierar, lăcătuș și potcovar. Negustorii sunt deaseme-

nea puțin specializați: fiecare vinde „de toate“. Une ori ei sunt înlocuiți chiar de producători, cari vin în piață să vândă direct consumatorilor. Cum se explică acest fenomen, dacă nu prin faptul că într'un orășel nevoile locuitorilor nu sunt atât de numeroase nici atât de variate, încât să determine o împărțire a muncii? Iată dar că se constată o legătură constantă între forma socială constituită de o populație densă și fenomenul economic al diviziunii muncii.

Influența pe care o exercită forma socială asupra moravurilor, deși e mai greu de observat, e tot așa de reală. Saint-Pol n'ar oare moravuri de orășel?

Faptul că locuitorii săi se cunosc unii pe alții și își supraveghează reciproc purtarea până în cele mai mici amănunte, nu se datorește împrejurării că sunt puțin numeroși? Iată dar încă o constatare sociologică; anume: cu cât un grup social e mai mic, cu atât prescripțiunile pe care le impune indivizilor sunt mai numeroase, mai amănunțite și mai imperioase.

Sociologia se ocupă prin urmare să clasifice formele sociale și să studieze efectele lor asupra fiecărui gen de activitate omenească (morală, religioasă, economică, etc.). Ea mai caută să descopere cauzele formelor sociale, adică întrucât rasa și solul, nevoile, gusturile, sentimentele și ideile oamenilor modifică forma societăților, din care fac parte.

Pentru a lămuri și mai bine punctul de vedere sociologic, să-l comparăm cu punctul de vedere geografic. Geografia descrie și clasifică formele pământului (piscuri, platouri, basenuri); caută urmările lor (adecă explică cum ele determină așezarea locuitorilor) și însfârșit cauzele formelor terestre (pentru ce s'a constituit cutare munte, cutare curs de apă).

După cum dar, a se pune din punctul de vedere geografic înseamnă a observa formele terestre, urmările și cauzele lor—tot astfel, a se pune din punct de vedere sociologic înseamnă a observa formele sociale, urmările și cauzele lor.

Așa, de pildă, servindu-ne de excursiunea d-lui Bouglé, a face sociologie, înseamnă a clasifica deosebitele cercuri sociale din Saint-Pol, a observa efectele pe care le produce fiecare din ele asupra vieții locuitorilor și însfârșit a cerceta în mentalitatea acestor locuitori cauzele cantității și calității grupurilor din care fac parte.

Istoric.—După cum a existat o meteorologie populară cu mult înainte ca savanții să fi studiat fenomenele atmosferice—tot astfel există de mult, ca să zicem așa, o sociologie populară. În aforismele diferitelor popoare, în maxime și proverbe, în legende și literatura populară se găsesc o sumă de generalizări (grăbite și naive desigur) asupra fenomenelor sociale. Iată proverbul latin, produsul unui minunat dar de observație: „*Senatores boni viri, senatus autem mala bestia*“ (Senatorii luați în parte sunt oameni de treabă, dar senatul întrunit e ca o fiară). Nu este acest proverb expresiunea unei constatări adevărate, anume că întrunirea mai multor oameni la un

loc schimbă starea lor de spirit, le exaltează unele facultăți și comprimă altele?

Dar în zilele noastre, câți nu fac sociologie, fără să-și dea seama? Iată, de pildă, un cetățean liniștit care, eșind la plimbare, dă peste un grup de manifestanți. Ii urmează de curiozitate. La un moment dat însă se trezește vociferând împreună cu dânșii. Ei încep să arunce cu pietre. Le dă și el ajutor. După ce intervine poliția sau armata și-i împrăștie, cetățeanul nostru, fie că e dus la „interogator“^{*}), fie întorcându-se acasă, își revine în fire.—„Bine frate se întreabă el, uluit, eu am fost acela care am făcut atâta gălăgie, care a aruncat cu pietre într'o statuie? Nu, nu se poate, îmi eșisem din fire, nu eram eu în toată firea mea; după cum mulțimea manifestanților mi-a mânat corpul, tot așa mi-a mânat și mintea“. Raționând astfel, cetățeanul nostru a constatat, fără să știe, un fapt social. În domeniul social, ca și în celelalte domenii cucerite de știință, intuiția spontană a omului simplu a deschis calea cercetărilor științifice.

Scăpărarea acestei intuiții spontane a luminat o o întreagă regiune neexplorată până acum. Prin analogie numai putem să ne dăm seama de imensitatea ei. Dacă un grup de manifestanți, adunați la întâmplare, dacă o societate atât de incoherentă și atât de efemeră exercită o așa de mare influență asupra individului—cât de imensă, cât de complexă, cât de puternică trebuie să fie atunci acțiunea pe care o exercită o societate mare organizată, națiunea de exemplu, din care facem parte?

Că nu simțim această acțiune, nu e un motiv să ne îndoim de existența ei. Nici presiunea atmosferică n'o simțim decât atunci când se schimbă brusc și totuși ea ne apasă pe umeri cât timp trăim. Tot astfel și presiunea socială. Din primul până la ultimul moment al vieții noastre trăim în societate și sub influența ei. Cetățeanul, al cărui exemplu l-am luat, atribuia mulțimei la care se asociase un moment schimbarea ideilor și deprinderilor sale; dar oare aceste idei și deprinderi sunt exclusiv *ale sale*? Nu s'au format și ele în societatea cea mare și sfabilă în care trăește dânșul?

Multe alte împrejurări și fapte au contribuit la constituirea sociologiei. Peste puțință să le înregistrăm pe toate. Menționăm în treacăt că romancierii, autorii și criticii dramatici s'au aventurat adesea în domeniul sociologic, iarăși numai la licărirea intuiției spontane. Deasemenea și istoricii, chiar și acei care își propuneau să evite orice explicațiuni, lăsând „să vorbească faptele singure“.

Guizot explică caracterul feudal al seniorilor din evul mediu, prin faptul că ei trăiau izolați, în grupuri mici. Celebrul istoric generalizează chiar această explicație, afirmând că: „de câte ori un om e pus într'o anumită situație, partea din natura lui morală ce corespunde acestei situații se dezvoltă neapărat în

el“. Tocqueville arată că forma democratică a societății influențează nu numai ideile politice, dar și credințele religioase, viața economică și domestică, ba și gusturile literare ale membrilor săi. Renan, pentru a explica de ce vechile cetăți au fost mai opresive decât imperiul roman, invoacă o lege sociologică: „o putere absolută e cu atât mai supărătoare, cu cât se exercită într'un cerc mai restrâns“.

Chiar și istoricii cei mai sobri, care se tem de generalizări și n'au altă ambiție decât să nareze cât mai exact faptele petrecute, nu se pot abține dela orice explicare. D. Langlois, care consideră generalizările ca niste microbi introduși în încheeturile operei istorice, arată că perfecționarea instituțiunei monarhice a urmat „legea naturală“ a diviziunei muncii. D. Chuquet „constată“ că tăria armatei revoluționare provenea din entuziasmul poporului—constatare, care e în acelaș timp o explicare. Nici nu s'ar putea altfel, căci simpla înregistrare a faptelor istorice n'ar avea nici un înțeles și nici un folos. Iată dar cum și pe această cale elita intelectuală a omenirii a fost condusă să-și pună chestiuni sociologice.

G. Aslan.

LAȘITATEA CONTIMPORANĂ

Nimic nu poate indispune pe un „suflet mare“ decât ipocrizia societății în care trăește.

De aici revolta sufletească care izbucnește și care tinde să zdrobească această mască diabolică, creată cu scopul pervers de a distruge tot ce e mare, tot ce e mai frumos pe lume, *un suflet de artist!*

Încercarea acestor „suflete mari“ de a se lupta cu „imposibilul“, în dorul triumfului cugetărei și al artei, pentru cari sufletele lor au fost create, e o greșală pe cari o fac mai toți oamenii aceștia.

Un artist trebuie să-și creeze un *interior sufletesc*, care să-l ascundă de ironia, batjocura și lașitatea contemporană!

Un artist trebuie să trăiască într'o lume întocmită de dânșul spre a fi fericit!

Un artist nu poate să fie un luptător, el întotdeauna e un învins!

La acest duel pe cari marii cugetători îl au cu spiritul societății în care trăesc, asistă și un public dezinteresat care aplaudă, dar care nu voește să devie arbitru. Acești indivizi sunt prea mici la suflet, prea inculți: ei nu dau, nici nu primesc sfaturi. Știu să lovească, fără să fie văzuți; să lingusească și să înalte prin laude mediocritățile. Ei formează cea mai nenorocită și mai numeroasă familie din societate. Nu pot fi goniți, căci trăesc sub cupola *lașității contemporane*, cu scopul meschin de a ucide tot ce e mare, tot ce e frumos pe lume, un suflet de artist!

*

Sub impresiunea acestor gânduri pesimiste, am recitat din nou scrisoarea pe care d-l *Maiorescu* a trimis-o regretatului publicist eșan, profesorul *Gruber*.

*). Cf. admirabila monografie a d-lui profesor Motru: *Psihologia martorului*.

Un suflet mare, un gânditor original, ucis de timpuriu de microbul lașității contimporane! Voia să fie un luptător, dar firea lui idealistică n'a putut să reziste realității, învingerei.

Amărât, zdruncinat de o muncă intelectuală încredințată, întrebă printr'o scrisoare pe d-l Maiorescu, ce să facă.

„Starea mea, scrie dânsul, e asemănătoare cu a unui om supărat și obosit care rătăcindu-se prin un câmp spinos nu se poate pune să-și iee hodină, căci spinii l'ar înțepa, dar nici nu știe în care parte să apuce, să-i fie drumul mai scurt, spinii mai rari, pentru a ajunge la înverzita pajiște, unde odihna și bucuria îl așteaptă. D-Voastră ce mă îndemnați să fac?“

D-l Maiorescu, care avea o deosebită dragoste pentru spiritele mari, nu putea să nu sprijine cu sfatul său pe bietul Gruber. Din București, îi trimete o scrisoare în care își face „autobiografia“ sa, stilizând într'o gândire superbă, loviturile ce le-a dobândit din partea lașității contimporane. E o pagină sinceră, rară în literatura noastră, de unde reapare figura senină, aproape genială a filozofului, care a știut să apere o clipă sufletele desmoștenite de vitrigia vremii.

„Iubite Domnule Gruber, ce să-ți răspund și mai ales să te sfătuesc?—Știi ca și mine că fiecare dă sfaturile cam după felul său; dar o întrebare, dacă felul meu se potrivește cu al D-tale.

O desnădăjduire ca aceea care respiră din buna D-tale scrisoare îmi e ceva necunoscut în toată viața mea sufletească. Am venit din streinătate cu o licență și un doctorat, dar fără nici un ban șif ără sprijin. După 8 luni de așteptare în absolută calicie, m'au numit supleant la tribunal cu 235 fr. pe lună, și eram și căsătorit. S'a întâmplat pe urmă să mă numească profesor la Universitatea din Iași; *mi-au făcut apoi procese peste procese, m'au dat afară, m'au numit iar la loc, m'au dat în judecată ca ministru, ajunsesem în toamna 1876, după ieșirea din minister și sub acuzare și cu o avere de minus 300 galbeni, aproape de scufundare cu o nevastă și o fiică pe răspunderea conștiinței.* Dar nici o secundă nu am fost descurajat. Am lucrat mai departe ce am putut și unde am putut, și astăzi mă văd iar înfiripat și aproape asigurat în existența materială și a mea și a familiei. (Are dreptate d-l Maiorescu, dar cât privește loviturile lașității contimporane ele s'au urmat, neputându-le învinge nici un titan ca D-sa; lovitura nedemnă a ministrului Haret e încă în mintea tuturor). E vederat o chestie de primitivă organizare nervoasă, care în această privință se traduce la mine în două formule: 1) sub toate împrejurările, în toate locurile, e materie de lucrare îmbelșugată, o lucrare oarecare de folos general trebuie făcută sau continuată ori unde, ori când și ori cum 2) nici o părere a altora despre mine, nici o complicare de evenimente externe, nimic din ceea ce atârână direct dela mine nu mă atinge adânc.

Ce așa face eu în locul D-tale? Mi-ași zice: am studiat pentru un concurs de limbele slavone cât

putea un om în așa scurt timp și am izbutit a avea o notă bună la concurs, deși bursa a luat-o altul. Ca încredere subjectivă însă în capacitatea mea de lucru acest timp a fost de folos; sunt în stare a lucra și a produce în capul meu o sinteză luminată asupra unei materii întinse de studii. Acest fapt intern este lucru principal, externele sunt secundare. Cu această capacitate de a lucra mă voi apuca acum de ceea ce mă îndeamnă spiritul meu (nu trebuințele externe) să fac, *sigur fiind că în un mod sau în altul și adese de unde nu te aștepti pentru orice adevărată lucrare izvorâtă din măduva unui cap omenesc vine neapărat răsplata internă și externă.*

Filozofie?—Filozofie. Limbele slavone? Limbele slavone. Cele romanice? Fie cele romanice. Geografia și Etnografia?—Fie și aceste. Numai punctul de gravitațiune al inteligenței mele să mă atragă acolo. Acolo așa lucra și dacă așa da de ceva *dela mine concepul* asupra acestei materii, așa scrie și așa publica și așa discuta și mi-ași concentra asupra acestui interes impersonal toată viața mea intelectual-abstractă.

Viața mea de interes personal așa face-o dependentă de acel centru abstract, absolut dependentă. Cine m'ar iubi ar trebui să mă iubească în această dependență, pentru acest caracter al meu intelectual—cu totul în afară de situația mea externă. Și numai pe un așa om, fie femeie, fie bărbat, l'ași iubi și eu. Să iubesc eu o femeie, care nu m'ar iubi în așa mod sau care m'ar iubi mai puțin, este pentru mine ceva inimaginabil. S'ar oțeli în mine o rezervă de mândrie, care m'ar împetri. M'ași duce la vânătoare *exclusiv* după lucrurile mele interne, nu m'ași duce niciodată la vânătoare după cele externe nici după alți oameni. Atunci vin ele și ei la mine, nu eu la iele și la ei.

Așa așa face eu, așa am făcut și așa am izbutit. Vorba franceză: Je suis à qui m'a compris. S'il n'a pas voulu on pas pu me comprendre, qu'il s'en aille. S'il m'a compris et s'il est venu à moi tel que je suis alors c'est bien et alors je me donne tout entier et sans reserve. Je me donne sans reserve à la femme qui m'a compris et m'a voulu tel que je suis interieurement; je me donne au cerele littéraire qui m'a admis tel que je suis; je me donne à mon professeur, tout entier, et tel que je suis sans regarder plus loin et surtout sans regarder aux circonstances extérieures.

Ești profesor de geografie și poți da lecții private, ai o pâne și o ciorbă și un stânjien de lemne. Nu mori de foame. E destul pentru ați concentra mintea la lucru și destul pentru a lua femeia care o iubești, acolo în Iași în coliba D-tale, nu pentru plimbări la Viena sau la Lipsca sau pentru funcții mai înalte.

Dacă nu te iubește (Gruber a fost nenorocit și din pricină că femeia pe care a iubit-o, a avut un suflet prea mic, cerând ca dânsul să fie numai decât profesor universitar, apoi îl va lua de soț!) așa cum ești, acolo unde ești—qu'elle s'en aille.

Eu personal te cred capabil de filozofie și dacă te

trage inima, apucă-te de ea; iubirea studiului acesta însuși este însă lucru principal. Concursul e lucru secundar. Dacă e vorba de concurs (încă odată: lucru secundar) fii practic, lasă Lipsca și pe Wundt. Cere dela cineva caietele lui Crăciunescu, ca să cunoști zama lungă și insipidă a filozofiei oficiale dela Sorbona de pe timpul lui Napoleon al III-lea. Cetește și „Fouillée Histoire de la Phil“ și „Extraits des grands philosophes“. Psihologia și Estetica lui Crăciunescu—dragă Doamne! Are să-ți fie examinator! Asta nu e filozofie, asta e concurs de filozofie. Filozofia, o știi ca și mine, n'are a face cu capete de alde Crăciunescu și Leonardescu, nici cu concursuri academice. Acea o vei studia după concurs, în odaia D-tale, în concentrarea minței D-tale, la lampa izolată a încântătoarelor și întăritoarelor meditații singurateice. Locke atunci, apoi Hume, apoi Critica rațiunii lui Kant, apoi Auguste Comte și în fine Mill și Herbert Spencer.

Dar asta atunci, nu acum. Acum fleacuri de concurs. Dar în toate aceste și mai întâiu de toate: liniștea D-tale și simțământul de siguranță internă. Rămâi în Iași; nu te lăsa pe povârnișul slăbitor al schimbărilor de loc—Veneția, Berlin, Lipsca... bêtises tout cela.

În Iași în strada Ghica-Vodă 24 e omul; acolo trebuie să faci ce poate și-i și în Veneția și-i și în-surat și-i și în Lipsca, și ca profesor de geografie și ca profesor de filozofie la Universitate tot omul din strada Ghica-Vodă 24 rămâne. Căci aproape nimic nu-ți pot da împrejurările externe; ești ce ești în tine însuși. Așa cum ești și-ai câștigat simpatii, ale lui Odobescu, ale mele, ale lui Urechie (sit venia verbo). Așa cum ești studiază, scrie, publică, pregătește-te la concurs și dă cu piciorul în restul lumii. Al D-tale devotat *T. Maiorescu*. 19 Noembrie 1887.

Rândurile psihologice din scrisoarea d-lui Maiorescu, pun într-o lumină mai vie efectul lașității contemporane. Pentru vremea în care trăim, sufletele amărâte ar trebui să iee ca model spovedania marelui filozof.

Iași.

Octav Minar.

LITERATURA

GÂNDURI

*Se lasă noptea. Geaba caut
Luceafărul; e-n deal; s'ascunde.
Il cheamă-ncet, de nu știu unde,
Tril-ciripirea unui flaut.*

*Din tinda-n care dorm zefirii,
Mă uit la cer, mă uit în spațiu;
Încerc să sorb cu-aprins nesațiu
Secretele Nemărginirii.*

*Și, — pe când stoluri de himere
Desmierdătoare-mi poartă gândul
Prin Imposibil, întorcându-l
Beat de iluzii efemere, —*

*Sus, luna searbădă și rece,
Cu veșnicu-i surâs obraznic,
Nu știe prin ce sbucium groaznic
Întreaga mea fînță trece.*

Haralamb Lecca.

PESIMISMUL LUI TRAIAN DEMETRESCU

I

Intr'un articol din ziarul „Opinia“¹⁾ — de altfel, scris cu multă pricepere și bun simț — cronicarul literar al acelei gazete numește pe Traian Demetrescu decepționist și susține că duiosul literat n'a fost pesimist.

„Spuneam mai sus—continuă dânsul—că el [Traian Demetrescu] n'a fost un pesimist propriu zis și credem că afirmația noastră se poate susține. D. Zaharia, fiind de părere contrară, ne spune (pag. 16)²⁾ că „sentimentele de care a fost coprinsă întreaga viață a poetului sunt: *frica de moarte și setea de iubire și de fericire*“. Spațiul nepermițându-ne de a discuta acum această chestiune mai pe larg, ne mulțumim a spune că tocmai caracteristica aceasta a sa ne dovedește cu prisosință că el n'a fost pesimist.

„Având frică de moarte, iubia fără îndoială viața și un om care *iubește viața* nu poate fi pesimist. Seta de iubire și de fericire ni-l arată ca pe o ființă pornită cu încredere, cu sinceră speranță în bunurile acestei lumi; relele ei trecătoare, mizeriile pe care a fost nevoit să le îndure din cauza împrejurărilor, l-au deziluzionat—în firea sa el însă avea o mare doză de optimism. D. Pencioiu ni-l descrie ca pe „o fire entuziastă și nobilă, de o veselie foarte comunicativă“. Prii urmare, Tr. Dem. în lupta vieții a fost un blazat din cauza temperamentului său și a extremei sale sensibilități“²⁾

Incontestabil că nimeni nu se naște pesimist; el devine. Iar pentru ca să devie, trebuie să fie predispus la aceasta.

Toți văd relele vieții, însă nu toți *le simt* în acelaș fel de grad.—Pesimistul prin temperament este caracterizat prin excesivă sensibilitate la durere. Traian Demetrescu a căzut în pesimismul la care a fost predispus prin temperamentul său, dupe cum singur o recunoaște.

Care sunt trăsăturile caracteristice ale unui temperament pesimist? Mai întâiu—dupe cum spuserăm—o exagerată *susceptibilitate*, adică o simțire de o delicatețe bolnăvicioasă. Pe aceasta Traian Demetrescu a avut-o, dupe cum singur mărturisește: „Între lucrurile din natură și inima mea sunt legături atât

1) Ziarul „Opinia“ din Iași. 21 Sept. 1910.

2) N. Zaharia, — *Traian Demetrescu. Viața, temperamentul, scrierile și personalitatea sa artistică*. Buc. 1910.

de profunde, încât nu rare ori o frunză căzând, un buchet de flori veștede, m'au făcut să sufer mult.

„De sigur o mare parte din pesimismul unui om provine și din această excesivă sensibilitate față de lucrurile din natură. Ele te mișcă, te preocupă, te neliniștesc. Din această cauză, adese-ori, sensibilitatea atinge un grad de desvoltare aproape maladiv“¹⁾.

Un alt semn distinctiv al temperamentului pesimist este *scepticismul*, adică *îndoiala*, neîncrederea fie în oameni, fie în viitor. La Schopenhauer ea mergea până acolo încât se confundă aproape cu mania persecuției.

Anxietatea, care este tot o formă a îndoelii, eră starea lui sufletească permanentă. „Când nici o grijă nu mă preocupă, sunt chinuit de gândul că trebuie să se întâmple ceva, care deocamdată îmi este ascuns.“²⁾

Iar în altă parte, sombrul filosof german spune: „Când nu sunt îngrijorat de nimic; atunci, atunci mai cu seamă am cele mai mari temeri“.

Traian Demetrescu nu a fost bănuitor până în acest grad, însă și la dânsul se observă o stare afectivă bolnăvicioasă. „In totdeauna —spune dânsul—m'am îndoit de liniștea și fericirea cea mai sigură. O nenorocire, o decepție, o turburare cât de adâncă, mă găsesc mai prevenit decât fericirea cea mai mică. O iluzie nouă, o speranță, un vis de noroc, mă turbură. Deziluziile și scepticismul îmi sunt prieteni vechi; cu ei trăesc mai liniștit“³⁾

„Pentru ce ne gândim uneori la moarte, când suntem prea fericiți? E ciudată această stare sufletească: de a te simți puțin trist, tocmai pentru că ești fericit. Niciodată n'am gustat fericirea curată, fără amestecul unei alte senzații. Totdeauna mă neliniștea presentimentul vag, că după sfârșitul unei fericiri urmează păreri de rău sau îndoială“⁴⁾

Din aceste mărturisiri reese că la Traian Demetrescu se petrecea ceea ce se numește *asociația prin contrast*. În sufletul său se producea ciudatul fenomen psihologic, ca o stare de fericire în loc să-i deștepte în minte idei adecvate, din potrivă îi evocă gânduri triste, cari contrastau cu ea.

Este psihologiceste dovedit că, în starea normală, situațiile vesele evoacă gânduri vesele; iar cele triste, gânduri triste. Ei bine, la Traian Demetrescu, faptul se petrecea din potrivă. Este adevărat că împrejurările triste îi evocau idei triste, însă și cele vesele îi evocau tot astfel de idei.

Dupe opinia noastră, acest fenomen este anormal întru cât se abate dela norma celor ce se petrec la oamenii normali.

Nu mai insistăm mult asupra acestui fapt, de oarece ne-am mai ocupat de el cu altă ocazie.⁵⁾

II.

Cum se face că Traian Demetrescu, deși eră pesi-

mist, totuș doreă să trăiască? Explicarea este destul de logică. Șe știe zicătoarea banală a Românilui că „dintre 2 rele preferi pe cel mai puțin rău“.—Acesta este cazul. Dânsul știa ce este viața; pe când moartea, din cauza misterului în care este învăluită, îl îngrozea. Aceasta nu însemnează că socotea viața ca o fericire. „Să vorbim drept: în fața morței omul se simte laș, fricos și-i dispar de pe buze cuvintele împrumutate dela filozofia lui Schopenhauer sau a lui Leopardi. N'are timp să mai judece viața, să-i facă bilanțul mizeriilor și plăcerilor cuprinse într'insa; fundul groapei îi apare cu veșnica-i ironie a necunoscutului, cu problematicul punct de întrebare: ce este *dincolo?*“

„După aceste cuvinte, ați crede că socotesc viața ca o fericire, ca o plăcere eternă? Nu. Toți oamenii cari au privit și au cugetat adânc asupra vieței, au fost neliniștiți și triști.“

Prin urmare, ceea ce-l făcea și face pe mulți să fie pesimiști, este *tocmai* frica de moarte, care pe unii mai mult pe alții mai puțin—îi chinuește.

Cazul acesta al lui Traian Demetrescu ne amintește pe acela al lui *Hamlet*, care cu toate că este un personaj fictiv, totuș este verosimil. Și dezolatul prinț al Danemarcei se teme de moarte,—dupe cum se exprimă în celebrul său monolog. Oare aceasta dovedește că iubia viața?

„Cine ar voi să geamă și să asude sub povara unei vieți istovitoare, dacă nu l-ar stăpâni temerea de cele ce poate că urmează și după moarte... această țară necunoscută, din care nici un călător nu se mai întoarce? Aceasta ne încremenește voința și ne hotărăște a prefera relele pe care le simțim, în locul acelor pe care nu le cunoaștem.“²⁾

Dacă dupe aceasta am judecă pesimismul cuiva, atunci ar trebui să susținem că nici Schopenhauer, părintele pesimismului contemporan, n'a fost pesimist; căci, cu toate că se vaită pe toate tonurile împotriva existenței, totuș speră să trăiască 100 de ani.

Dupe cum frica de moarte nu poate fi luată ca o dovadă că Traian Demetrescu eră optimist, tot astfel nici setea de iubire și de fericire, de care a fost ars sufletul său, nu poate dovedi aceasta; ba chiar din potrivă.

Dacă Traian Demetrescu ar fi fost mai puțin setos de acestea, atunci ar fi pretins mai puțin dela viață și deci ar fi fost mai puțin pesimist sau chiar de loc. Cu cât pretinzi mai mult dela viață, cu atât mai mult și se dă prilejul să fii mai nemulțumit de ea.

Că la 20 de ani dânsul se înfățișea ca „o fire entuziastă și veselă,—de o veselie foarte comunicativă“,—aceasta nu trebuie să ne surprinză de loc. Cine nu este astfel la aceasta vârstă? Când nu cunoști lumea și viața, ele și se par cu mult mai fermecătoare. Însă pe măsură ce le observi mai de aproape, farmecul lor dela început dispore treptat-treptat și reali-

1). Ibidem, pag. 12.

2). Lombroso : *L'homme de génie*, Poni Alcan. 1889, pag. 120.

3). N. Zaharia, *Traian Demetrescu*, pag. 10.

4). Ibid. pag. 18.

5). N. Zaharia, *Nihilistul intelectual* (în *Noua Rev. Română* 18 Aprilie 1910.)

1). N. Zaharia, *Traian Demetrescu*, pag. 19—20.

2). N. Zaharia,—Studiu asupra lui *Hamlet* de Shakespeare. (în *Revista Idealistă*. Iunie 1907.)

tatea și se înfățișează în toată deplorabila ei goli-ciune. De aici urmează *decepția, blazarea și durerosul* scepticism se constată la toți pesimiștii și nihilisții intelectuali, cari sunt tot un fel de pesimiști.

În tocmai după cum sămânța unei plante se desvoltă acolo, unde găsește teren mai priincios; tot astfel ideile pesimiste se prind acolo, unde găsește un temperament mai preparat pentru aceasta. Neapărat că și împrejurările externe contribuiesc în mare parte.

După cum singur Traian Demetrescu mărturisește, firea sa delicată și melancolică eră terenul cel mai preparat pentru filosofia pesimistă. Și nici împrejurările n'au lipsit. Lipsa de mijloace îndestulătoare pentru existență, contrastul dintre dorințele lui și neputința materială de a le satisface, răutatea și brutalitatea oamenilor: iată mai multe împrejurări chiar decât îți trebuiesc, pentru ca să-ți atragă atenția mai mult asupra părților rele ale vieții omenești, decât asupra celor bune și fermecătoare.

Dar să ne consolăm cu aceasta că dacă Traian Demetrescu ar fi fost fericit, poate că n'ar mai fi fost literat de valoare.

N. Zaharia

GUY DE MAUPASSANT 1)

MOȘNEAGUL

Un soare cald de toamnă cădea în ogradă pe deasupra fagilor nauți din șanțuri. Sub iarba tunsă de limba vacilor, pământul pătruns de ploae proaspătă, era jilav și se 'nfunda sub pași cu un șgomot de apă; iar copacii încărcăți de mere își semănau fructele verzi-palide în șanțul verdeței.

Patru junci tinere pășteau, legate una de alta, și din când în când mugeau spre casă; păsările alcătuiau o furnicare plină de culori pe gunoiștea dinaintea staulului, scârpinau, scormoneau, codcodăceau, pe când cei doi cocoși cântau într'una și căutau viermi pentru găinele lor, pe cari le chemau printr'un cloncanit viu.

Ingrăditura de lemn se deschise; pe ea intră un om care să tot fi avut patruzeci de ani, dar care părea bătrân de șaizeci, zbârcit, sucit, cu pas domol și mare, îngreuiat de povara unui soi de opinci de lemn, *sabouri* grele și umplute cu pae. Brațele lui prea lungi atârnav dealungul trupului.

Când se apropie de casă, un cățel roșcat, legat de un par uriaș, alături de un butoiș care îi slujia de coteș, dădu din coadă, apoi prinse a mârâi în semn de bucurie.

— Taci, *Finot!*—strigă omul.

Câinele tăcu.

O femeie eși din casă. Trupul ei ciolănos, larg și turtit ca scândura, se ghicea sub polcuța de lână care îi strângea mijlocul. O fustă cenușie prea scurtă, îi cădea până la jumătatea picioarelor, ascunse în colțuni albaștri, și purta și ea *sabouri* umplute cu pae.

1). vezi în „Noua Revistă Română” din 16 August 1909. „Cum să se facă traducerele.”

O cufă, albă pe vrēmuri, acum galbenă, îi acoperea cele câteva fire de păr lipite de cap, iar chipul ei uscat, slut, fără dinți, avea acea înfățișare sălbatică și dobitocească pe care o au adesea țaranii.

Omul întrebă:

— Cum merge?

— Preotu dzice că-i pi sfârșite—răspunse femeia—că n'o s'o ducă până mâni.

Intrară 'n casă amândoi.

După ce trecură prin bucătărie, pătrunseră în odaia scundă, neagră, abia luminată de o ferestruică, dinaintea căreia atârna o zdreanță de stambă normandă. Stâlpii cei groși ai tavanului, întunecați de vreme, negri și afumați, străbăteau odaia dintr'un capăt la celălalt, purtând subțirea pardoseală a podului, prin care, zi și noapte, alergau turme întregi de guzgani.

Pe jos, pământul, ghebos, jilav, părea gras, și în fundul odăii, patul făcea o pată pasă-mi-te albă. Un șgomot regulat răgușit, o răsuflare aspră, horcăită, șuerătoare, și un gâlgâit de apă ca de pompă stricată, venea din culcușul întunecos în care trăgea de moarte un moșneag, tatăl femeii.

Omul și femeia s'apropiară și se uitară la bolnav, cu ochii lor blajini și resemnați.

— Di-amù s'o isprăjit,—zice ginerele;—nu du-rează el nici noaptea asta.

— Di la amează di când tot horcăie așă,—răspunse femeia.

Apoi tăcură. Moșneagul avea ochii închiși, chipul—ca pământul, uscat de parcă era de lemn. Gura lui întredeschisă lăsa să treacă răsuflul zbuciumat și aspru; și prostirea sură se ridica pe pieptu-i la fiecare răsuflare.

După o lungă tăcere ginerele zise:

— N'avem di cât să-l lăsăm să-și deie duhu. Nu-i putem face nimic. Păcat numai di fasole, că-i vremea numai bună de răsădit și mâne trebuie să ni punem iar pi lucru.

Femeia păru neliniștită de vorba aceasta. Stătu puțin pe gânduri și-apoi zise:

— Dacă moare la noapte, doar n'o să-l îngroape înainte di sâmbătă; îi avè dzîua di mâne pentru răsădit.

Omul se gândi și-apoi răspunse:

— Da, da, mâne o să-mi trebuiască imblat să pof-tesc lumea la îngropăciune, și-mi trebui cin-șăse ceasuri di la *Tourville* la *Manetot*, ca să trec pi la tâți.

Femeia, după ce cugetă vr'o câteva clipe, zise:

— Nu-s nici cinci ceasuri amù. Ai putè să'ncepi a umbla di cu noapte și să faci tâtă partea *Tourvillei*. Poți doar spune di pi-amù c'o murit, că n'o s'agiungă el până 'n dzîuă.

Omul rămase câteva clipe nedumerit, cântărind în minte-i urmările și foloasele acestui gând.

— Ce-o hi, mă duc,—zise el în sfârșit.

Când să iasă, se întoarse și, după oarecare șovăială:

— Tît n'ai tu di lucru, măi fimeie; ia pune niște mere la copt, di fă patru duzini di colive mici, pen-

tru cei oameni cari or veni la 'ngropăciune, c'o să trebuiască doar să mai prindă la putere. Ii încăldzi cuptoru cu cele uscături di colè di sub șopronu cel cu teascu. Is uscate.

Și eși din odaie, intră în bucătărie, deschise dulapul, luă o pâne de trei chile de tăiă cu îngriire o felie, culese din adâncătura palmei fărături care zute pe măsuță și le aruncă în gură, ca nimic să nu fie de pagubă. Apoi luă în vârful cuțitului o leacă de unt sărat dintr'o oală de pământ, unse pânea și prinse a mânca încetinel, așa cum le făcea pe toate.

Și străbătu iar ograda, liniști cănele care reîncepuse a mârâi, eși pe drumul care lungea râpa și se îndreptă înspre *Tourville*.

*

Rămasă singură, femeia se puse pe treabă. Dezvăli covata cu făină și pregăti aluatul pentru colivă. O frământă mult; o învârtea și iar învârtea, mânua, o sfărma, o strivea. Apoi făcu dintr'însa un bulgăre alb-gălbui, pe care-l puse pe marginea mesei.

În urmă se duse să culeagă merele; și, ca să nu stâlcească copacul cu prăjina, se sui într'însul cu un scăunel. Alegea fructele cu grijă, ca să nu ia decât cele mai coapte, și le vâra în poala pestelcei.

Un glas din drum o strigă:

— Hei, leliță *Chicot!*

Ea întoarse capul. Era un vecin, cumătru *Osime Favet*, primarele, care, cu picioarele în văzduh, deasupra cărucioarei cu îngrășămintă, se ducea să-și îngrașe pământul.

— Ci poțtești, cumătre *Osime?* întrebă ea.

— Moșneagu cum stă?

— Mai-mai pi ceia lume, strigă ea. Ingropăciunea-i Sâmbătă, la șapte, că ni dau zor fasolele.

— Ghine,— zise vecinul.—Noroc să dè d'mnedzău. Rămâi sănătoasă.

— Mulțămim—răspunse femeia —; mer'sănătos.

Apoi se puse iar la cules mere.

Cum intră în casă, se duse să-l vadă pe taică-său, așteptându-se să-l găsească mort. Dar încă din prag i-auzi horcăitul zgomotos și monoton, și, zicându-și că-i de prisos să se mai apropie de pat ca să-și piardă vremea, se puse la pregătit coliva.

Învălea merele, unul după altul, într'o foaie subțire de aluat, apoi le înșira pe marginea mesei. După ce făcu patruzeci și opt de gogoășe de astea, așezate câte o duzină în rând, una după alta, se gândi să gătească de cină și acăță ceaul deasupra focului, ca să fiarbă cartofele; că se gândise că-i de prisos s'a-prindă cuptorul chiar în ziua aceea, când avea toată ziua de mâne pentru a isprăvi pregătirile.

Omul ei se întoarse pe la vr'o cincii. Cum trecu pragul, întrebă:

— Isprăjitu-s'o?

— Ba nu încă—răspunse ea; tât mai horcăie.

Se duseră să-l vadă. Bătrânul se afla în aceeași stare, cu totul aceeași. Răsuflarea lui răgușită, regulată ca mișcarea unui ceasornic, nu se făcuse

nici mai grăbită nici mai domoală. Din două în două clipe ea se repeta schimbându-și sunetul; după cum aerul intra sau eșia din piept.

Ginerele se uită la el și zise:

— O să sfârșască, nici n'ii ști când, ca o lumânare.

Se întoarseră în bucătărie și pe tăcutele se puseră să cizeze. După ce înghițiră ciorba, mai mâncară o felie de unt cu pâne, apoi, după ce spălară blidele, se întoarseră în odaia în care moșneagul trăgea de moarte.

Femeia, ținând în mână o lămpiță care fumegea, o plimbă dinaintea chipului lui tătănă-său. Dacă nu răsufla, l'ar fi—nici vorbă—crezut mort.

Patul celor doi țărani era ascuns în celălalt capăt al odăii, într'un soiu de înfundătură. Se culcară fără a scoate o vorbă, suflară în lampă și închiseră ochii. Curând două feluri de sforăituri, una mai adâncă, alta mai subțire, întovărășiau horcăiala neîntreruptă a bolnavului pe moarte.

Guzganii alergau prin pod.

*

Bărbatul se trezi, cum prinse a se crăpa de ziuă. Socrul tot mai trăia încă. Neliniștit de tăria moșneagului, el își zgâlțâi nevasta.

— Ia-n-ascultă, *Phémio*, nu vra să-și deie duhu, și pace. Ci-i di făcut?

Știa că femeia-i bună de sfat.

— Nici vorbă că până 'n sara n'o s'o ducă, răspunse ea—. N'are di ci-ți li teamă; că chiar de-o hi așa, doar nu s'a 'mpotriji primarele ca să-l ingropăm mâni; că pentru moș *Renard*, care o dat ortu pochii tocmai în vremea sămânatului, cum di-o dat slobozanie?

Omul fu convins de dreptatea acestui cuvânt, și plecă la câmp.

Nevastă-sa puse la copt coliva, apoi făcu toate treburile casei.

La amează, moșneagul tot nu era încă mort. Oamenii tocmiți cu ziua la răsăditul fasolelor, veniră cu toții să-l vadă pe moșneag, care întârzia să-și dea sufletul. Fiecare zise câte o vorbă, apoi plecară la câmp.

La șese, când se întoarseră dela muncă, moșneagul tot mai răsufla încă. La urma urmelor ginerele începu să se înspăimânte:

— Ci ni facem noi amù, *Phémio?*

Nu mai știa nici ea ce hotărâre să ia. Se duseră să-l găsească pe primar. El făgădui c'o să 'nchidă ochii și să deie voie să se facă a doua zi înmormântarea. Vraciul, la care se duseră, se prinse și el, pentru a face un bine lui badea *Chicot*, să pue pe certificat data morții cu o zi înainte. Omul și femeia se întoarseră acasă liniștiți.

Se culcară și adormiră ca în ajun, amestecând puternica lor răsuflare cu răsuflarea mai slabă a moșneagului.

Când se treziră, tot nu era mort.

*

Atunci se simțiră zdrobiți. Stăteau la căpătâiul moșneagului, privindu-l cu neîncredere, de parcă ar fi vrut omul să le joace un renghiou, să-i înșele, să-i necăjească, așa din plăcere, și le era ciudă pe el, mai cu seamă din pricina vremii pe care îi făcea s'o peardă.

— Ci ni facem, măi femeie?— întrebă ginerele.

Nu știa nici ea ce, și răspunse:

— Măi că mare bazaconie!

Nu mai puteau acum înștiința pe cei poftiți, cari aveau să sosească peste puțin. Se hotărâră să-i aștepte ca să le lămurească treaba.

Pe la vr'o șapte fără zece sosiră cei dintâi. Femeile, în negru, cu un vâl lung pe cap, sosiau cu înfățișarea tristă. Bărbații stingheriți de surtucul lor de stofă, păseau mai hotărâți, vorbind de afaceri.

Badea *Chicot* și cu nevastă-sa, înspăimântați, îi primiră cu desnădejdea în suflet; și, deodată, în aceiași clipă amândoi, apropiindu-se de cei dintâi sosiți, prinseră a plânge. Spuneau cum devine lucrul, își povesteau încercătura, dădeau scaune, mergeau de ici-colo, cereau ertare, vroiau să dovedească că toată lumea ar fi făcut ca dânșii, vorbeau fără a mai conțeni, ajunși deodată vorbăreți și nelăsând pe nimeni să le răspundă.

Mergeau dela unul la altul:

— Cui ar hi trecut prin minte? Nici nu-i lucru cu crezare să hi durat așa di mult.

Lumea, zăpăcită, cam amăgită în credința ei, ca omul căruia îi scapă un chef, nu știa ce face, ședea sau stătea în picioare. Câți-va vrură să plece, dar badea *Chicot* îi reținu:

— Ori cum, oameni buni, hai să'mbucăm ceva. Femeia a făcut niște colivă; doar n'om da-o la câni.

La vorba aceasta fețele se luminară. Oamenii începură să vorbească încet. Ograda se umplea puțin câte puțin; cei dintâi ajunși povesteau treaba celor nou-sosiți. Se auzeau șoapte, gândul colivei înveșlea toată lumea.

Femeile intrau ca să-l vadă pe bolnav. Iși făceau semnul crucii, aproape de pat, murmurau o rugăciune și eșiau. Bărbații, mai puțin doritori de această priveliște, aruncau așa o privire dela feastră, deschisă.

Lelea *Chicot* da lămuriri.

— Iaca două dzăle că-i așa, nici mai mult nici mai puțin, nici mai sus nici mai gios. Ia, o pompă la care s'o isprăvit apa, și pace.

*

După ce toți îl văzură pe moșneagul trăgând de moarte, se gândiră la de-ale gurii; dar, cum erau prea mulți ca să 'ncapă în bucătărie, scoaseră masa înaintea pragului. Cele patru duzini de gogoase gălbioare, așezate în două blide mari, își făceau poftă de-ți lăsa gura apă. Fiecare întindea mâna ca să și-o ia pe a lui, temându-se ca nu cumva să nu fie prea puțin. Dar mai rămaseră patru.

Badea *Chicot*, cu gura plină, zise:

— Di ni-ar vidè, moșneagu, i-ar hi oare cum; că strașnic îi mai plăceu, când trăie, săracu!

— N'o să mai mănânce el de-amu 'nainte,—zise un țăran tânăr și vesel—. Hie care la rându lui, ca la moară.

Vorba aceasta, departe de a-i mâhni pe oameni, îi înveseli parcă. Acum era rândul lor să mănânce din gogoase.

Lelea *Chicot*, mâhnită de atâta cheltuială, tot se ducea în pivniță s'aducă cidru. Ulcioarele umblau și se goleau unul după altul. Oamenii râdeau acum, vorbeau tare, prindeau a striga cum se strigă la un ospăț.

Deodată, o bătrână care rămăsese lângă bolnav, reținută de o nesățioasă frică de lucrul acesta care avea să-i-se întâmple curând și ei, se ivi la feastră și strigă cu glas ascuțit:

— S'o dus! S'o dus!

Toți tăcură. Femeile se sculară repede, ca să se ducă să-l vadă.

Intrădevăr, era mort. Incetase de a mai horcăi. Bărbații se uitau unii la alții și, nu prea în apele lor, plecau ochii. Nu sfârșiseră de mestecat coliva. Iși alesese rău vremea ticălosul ista.

Chicoteștii nu mai plângeau acum. S'a isprăvit; erau pe pace. Spuneau mereu:

— Știam noi că treaba asta nu putea zăboji atâta vreme. Dacă cel puțin să putea hotări, moșneagu, pentru as' noapte, nu mai aveam tătă asta bătae di cap.

Dar în sfârșit, s'a isprăvit. Il vor îngropa luna, —atâta tot,—și-or mânca gogoase cu prilejul acela.

Oamenii plecară, vorbind despre întâmplare, mulțumiți c'o văzură și pe asta, și-apoi că îmbucară și ceva.

Și după ce omul și femeia rămaseră singuri, față 'n față, ea zise, cu chipul zgârcit de năcaz:

— Și-amu mai trebuie copt iar patru dudzini de gogoase de ceaia. Dacă să putè el numa hotări as' noapte...!

Și bărbatul, mai resemnat, răspunse:

— N'ar mai hi chip să-i îi chiept, dacă se 'ntâmplă treaba asta în tâte dzălele.

Guy de Maupassant

(trad. de Matei Rusu).

MEDICINA

IN JURUL UNEI DESCOPERIRI

Am venit cam târziu, însă glasul meu n'ue încă cel de pe urmă. S'a discutat mult, și s'au scris articole cu duimul cu prilejul recente descoperiri a lui Ehrlich, și de bună seamă că nu va mai trece vreme multă până să se clarifice pe deplin terenul, și toată lumea să-și deie socoteală de imensele foloase cari le aduce această fericită descoperire. Căci fără nici o îndoială că există o mulțime infinită de

nefericiți, mai mult sau mai puțin conștienți de amenințătorul gest al sabiei lui Damokles care li-i atârnată de-asupra capului. Bolnavii cari au inteligența deschisă și cari își dau seama de soarta lor știu consecințele ades fatale ale sifilisului, știu că tabesul, paralizia generală sau alte boale fără leac îi așteaptă, după cum un fir de iarbă este menit ca să fie strivit de piatra care cade după legile gravitației.

E aci locul de amintit, că vechiul tratament antisifilitic iodo-mercurial, dă de multe ori faliment. Sunt indivizi refractari acestui tratament și la cari boala perzistă cu o tenacitate demnă de o cauză mai bună.

Și de fapt, lucrul nu e atât de simplu după cum s'ar părea la prima ochire. Nu trebuie să uităm că în primul rând sifilisul e o boală care nu se oprește la individul care a câștigat-o. E o boală care depășește domeniul medicinei și intră în acel al sociologiei. E poate aceia care, mai mult decât oricare alta, nu iartă greșelile părinților „până la a treia și a patra generație“. Spectrul eredității nu e nicăeri mai amenințător ca aici. Urmașii nu degenerază numai fizicește, ci moralicește. Găsim toate gradele de degenerare, până la produsul final al criminalului născut. Se 'nțeleg dela sine, primejdiile mari pentru viitorul societății.

Când e vorba de țara noastră, problema sifilisului e și mai complicată decât aiurea. În ziua de azi, nu mai este nevoie ca țăranul să lase coarnele plugului și să se ducă să capete sifilisul în armată.

L'a căpătat de mult, din leagăn, dacă nu cumva s'a născut cu el în sânge. Și cântecul vechiu, aproape banal, al ignoranței unui popor întreg din umbra satelor, se împrospează. Grosul populației este incult. Omul sănătos nu știe a evita contactul bolnavului contagios, și nici bolnavul ca să-și caute de sănătate.

Statisticele spitalelor rurale ne arată că sifilisul ia proporții îngrozitoare și amenință să cotopească satele. Nu vom enumăra aci toate pricinile. Spunem numai, că țăranul nu vrea să știe de un tratament mai îndelungat. Dacă de infirmeria rurală, de „zăcătoare“ cum o numește el, are groază, se 'nțelege lesne cât de greu este ca să fie izolat pentru mai multă vreme. Medicii rurali au dat la timp strigătul de alarmă, și acei căror li se incumbă interesele sănătății obștești, n'au rămas impasibili. Există un ordin special al serviciului sanitar, ca sifiliticii să fie obligați să steie în spital și la nevoie să fie aduși chiar cu forța. Las de-oparte întrebarea dacă medicul e totdeauna în stare să descopere pe cei atinși de sifilis, dar e trist că ne trebuiesc jandarmii ca să silim sătenii să-și caute de sănătate.

Dacă e greu de organizat lupta împotriva sifilisului, dar e și mai penibil să ții izolat luni de zile un muncitor sărac, adesea tată de familie, cărui îi se ruinează gospodăria, în imposibilitate de a-și agonisi traiul.

De altfel omul din popor nici n'are încrederea în tratamentul mercurial, căci atunci când leziunile sunt

înaintate e prea târziu ca să vadă vr'un efect, iar când boala e la început, nimeni nu se sinchisește de ea.

Dacă sifilisul e atât de primejdios pentru populația noastră rurală unde-și recrutează victimele alături de tuberculoză și pelagră, nici starea claselor mai înalte nu e de invidiat.

Nepăsarea, fie din ignoranță, fie mai ales din cauză că tratamentul e prea îndelungat, și ca atare după un timp se neglijează, fie poate din jena de a-și destăinui o boală „rușinoasă“ chiar medicului,—căci din nefericire se mai mențin o mare parte din vechile tradiții sociale—toate aceste—contribue la consecințele multiple și funeste ale acestei boli.

Trebue oare să mai vorbim de armată, unde sifilisul este aproape generalizat? Adevărul este atât de dureros că nu mai este nevoie ca să adăugim o culoare sumbră, tabloului deja destul de searbăd, pe care-l prezintă ravagiile sifilisului în țara Românească.

Dacă stăruim asupra acestor fapte, e ca să arătăm progresul imens care rezultă sub forme infinit de variate din descoperirea lui Ehrlich și care este soarta rezervată acestui tratament la noi.

Marele merit al descoperirii lui Ehrlich, constă în generalitatea punctului său de vedere prin care atinge problema legăturii dintre chimie și patologie și va avea importanța istorică de a fi primul cercetător pe teren biologic, care a izbutit dacă nu s'o înlocuiască, dar să-i alătoreze cu succes seroterapiei, panaceului universal de odinioară,—chimio-terapia.

Legea fundamentală a chimioterapiei redevine de Ehrlich, și care se degajă dintr'un imens număr de fapte, ar fi: Cantitatea de reactiv chimic, care fiind introdus în organismul bolnav și exercită o acțiune incontestabilă asupra paraziților cari sunt prea sensibili ca să nu fie distruși, e în cantitate foarte mică, aproape neînsemnată, pentru a ataca pe acesta din urmă. Injectând „606“ unui sifilitic, această substanță chimică e capabilă de a distruge treponemele, fără a fi vătămătoare bolnavului. Influențând cauza primă a răului și leziunile existente întru cât sunt vindecabile, această metodă restabilește armonia funcțională distrusă. Și numai prin înfrângerea definitivă a agentului cauzal al unei boli putem înțelege astăzi o vindecare desăvârșită a ei. Iată un adevăr care constituie importanța metodei.

Acesta-i principiul chimio-terapiei aplicat în malarie de multă vreme, și astăzi în sifilis—într'un chip atât de strălucit.

E o terapeutică veche-nouă triumfătoare, o chimio-terapie sterilizatoare, în cea mai riguroasă accepțiune a cuvântului.

Ceiece nu s'a putut învinge cu un tratament îndelungat de ani, se câștigă în câteva zile. În marea majoritate a cazurilor o singură injecție asigură vindecarea. Dacă ar fi numai sub acest raport, des-

coperirea lui Ehrlich, încă rămâne o operă mare. Acolo unde leziunile sunt înaintate, în cazuri de sifilis terțiar cu ulceratii enorme, în sifilis malign precoce, rezultatele sunt uimitoare.

Copii mărunți, palizi, flasci, cu chipul îmbătrânit, acoperiți de erupțiuni buloase, prunci cari n'au nici vlagă de a suge, devin rumeni și plini de viață în urma unei injecții făcute mumei lor care îi alăptează.

Iată taina succeselor noului remediu!

Și de aceia, de pretutindeni, cu o ardoare fără seamă, experimentatorii, medici și fiziologiști au pus în aplicare descoperirea lui Ehrlich. Dacă urmărim cu nepărtinire, fără idei preconceptuate, ci mânați numai de dorul cunoașterii adevărului, observațiunile și raporturile clinicienilor celor mai de seamă, ajungem în mod firesc la concluziunea că: „606“ vindecă repede și radical sifilisul. Sunt și cazuri fatale. E vorba de întrebuițarea remediuului la câțiva bolnavi la cari era contra-indicat și de care lucru unii medici n'au ținut seamă. Asupra acestor trebuie să cadă responsabilitatea primejdiilor cari se impută lui „606“.

Și de altmintrelea, care-i sistemul terapeutic care nu prezintă primejdie? Cunoaște cineva un remediu care să salveze pe toți bolnavii?

Care-i chirurgul,—oricât de îndemânat ar fi el,—care să reușească în toate operațiunile sale, să nu risce a tăia un filet. nervos nezărit, ori să înțepe vre-un os important.

Salicilatul nu alină toate durerile reumatismale, chinina nu stăvilește toate febrele intermitente. Și cu toate acestea, nimeni nu e surprins de aceste ne-succese.

Oare trebuie să fie suprimate operațiunile chirurgicale fiindcă cloroformul dă accidente, și să ne abținem bunăoară de a opera o cataractă fiindcă se poate perde ochiul?

E evident, ori cât de perfect ar fi „606“ nu poate fi întrebuițat—de-ocamdată—în toate cazurile de sifilis. Iși are și acest remediu contra-indicațiunile sale. Dar întrebuițat la locul lui, este capabil să vindece simptomele cele mai grave și cele mai primejdiioase ale sifilisului, într'un timp scurt cum nici un alt medicament n'a reușit până în timpul de față.

Și încă odată. Nu e cu puțință, că, judecând după mărturiile unor oameni de știință cu reputația consacrată, a unor oameni la cari simțul de echitate nu e știrbit, să nu fii impresionat de imensitatea operii lui Ehrlich.

Există totuși spirite sceptice cari o osândesc pe de -a'ntregul.

De această absență de vederi comune, nu trebuie însă să ținem seamă, căci fiecare are dreptul să-și aibă principiile sale și teoriile sale.

Miile de cazuri vindecate, acestea trebuie să hotărască.

Ori cum, ceia ce este curios de constatat, e netemeinicia insinuărilor cari se aduc noului tratament.

Intr'o ședință recentă a Academiei de Medicină din Paris, agregatul Hallopeau, a adus-invinuiri pre-

paratului „606“, că nu e eficace și că e primejdiios, invinuiri bazate după el pe întrebuițarea metodei în serviciile spitalicești din Paris.

Zgomotele cele mai fantastice au și circulat în presă, și nu ne este de loc greu ca să arătăm că a fost o exagerațiune tendențioasă.

De altfel Hallopeau s'a arătat ca cel mai violent adversar al lui Ehrlich. A spus că rezultatele tratamentului sunt cadavre și orbi.

Acuzațiunile acestea au fost spulberate în pripă de colegul său Netter, care a demonstrat cum stau lucrurile.

Dar chiar elevii lui Hallopeau, având cea mai bună bunăvoință din lume, nu pot lua în serios insinuările extravagante ale demondatului lor maistru. Dovadă rândurile cari urmează și cari sunt un răspuns al d-rului Paul Salmon dela Institutul Pasteur, dat unui redactor dela „Le Journal“.

„Accidente? Habar n'am. Dacă ași fi avut măcar „unul singur la spitalul unde practic tratamentul cu „606“, s'ar fi găsit—vă închipuiți lesne,—suflete caritabile cari să colporteze cât mai repede noutatea.

Câte parale face afirmația lui Hallopeau? Doream „s-o știu.

„Au fost după dânsul, cazuri de moarte în serviciul lui Chauffard. L'am întrebat pe locțiitorul lui Chauffard, pe d-rul Crouzon. N'am tratat nici măcar „un bolnav cu „606“, fu răspunsul colegului meu.

„La Salpêtrière, Hallopeau semnalase cazuri de cecitate. M'am dus într'acolo ca să le văd... N'am tratat nici un bolnav cu „606“, mi s-a răspuns și „mi s-a mai adăugat: „Ehrlich n'a voit să ne tri-meată tuburi pentru nervoșii noștri—de teama „unor accidente“.

„In definitiv: n-am găsit nici urmă de caz de „moarte ori de cecitate, semnalate de Hallopeau la „Paris. Totuși, am aflat că un medic dela Saint-Louis „a întrebuițat „606“ la un bolnav adus la spital în „coma; femeia aceasta a sucombat după 3 zile, în „urma unei hemoragii cerebrale. „606“ nu era întru „nimic vinovat. Acelaș lucru era cât pe aci să mi se „întâmples și mie dăunăzi. Am refuzat de a face o „injecție unui muribund; trei zile după aceasta, nenorocitul moare. Dacă i-ași fi injectat preparatul lui „Ehrlich, nu eram departe ca să fiu incriminat, nu de „imprudența mea, ci de întrebuițarea lui „606“.“

Am citat textual.

Scopul unor acuzaări atât de contradictorii cu adevărul e ușor de ghicit. De altfel li se acordă din ce în ce mai puțină însemnătate. Atari insinuățiuni sunt o vie dovadă de rea voință, iar nu de imparțialitate.

Invidia pessima, invidia medicorum, grăește un proverb destul de crud, și să ertăm deci causticitatea acelor cari au ambiția să fie discordanți cu orice preț.

Au existat totdeauna și pretutindeni. Pilde de acestea găsim în istoria culturală a tuturor popoarelor. Cum n'au fost biruitori, e de pristos să mai spunem.

Timpurile sunt atât de îndepărtate, de când Pasteur cu minunatele lui descoperiri a răsturnat toată

medicina veche, stârnind o revoluțiune fără precedent în istoria științelor. Genialul savant a avut de întâmpinat aceiași reacțiune, a înfruntat aceleași atacuri. Și în ziua de astăzi, când ideile de netoleranță a tot ce-i strein ar trebui să dispară ca niște umbre urâte a altor vremuri, se mai găsesc oameni stăpâniți de vanitatea națională cea mai ridiculă, doctrinari a unor teorii cari caută să întroneze dispreț față de un remediu, sub motivul larvat, că nu poartă pecetea franceză.

Xerxes, zice-se, a pus să se bată marea cu bețe, pentru a o pedepsi că i-ar fi distrus vasele, și bine înțeles, ca să-i taie pofta de a mai recidiva. Mentalitatea ilustrului rege ne pare astăzi cam rudimentară.

Totuși este destul de apropiată de aceia a pontifilor științei cari cred că prin mistificări vor putea stăvilii progresul.

Și chiar dacă ar fi exacte insinuările aduse preparatului lui Ehrlich, încă nu se dovedește nimic.

E evident, că un medicament întrebuițat la bolnavi la cari este contra-indicat, poate deveni primejdios. Același lucruri, dacă sunt lipsuri tehnice, dacă este rău maniat.

Nimeni nu contestă aceste axiome de un adevăr elementar.

Fapte mari, trebuie observate ceva mai îndepărtat, în totalitatea lor.

Ce ar vedea un miop dacă ar ținea cu tot dinadinsul să privească una din minunatele pânze a lui Puvis de Chavannes, stând cu nasul într'un colț al peisajului. Ce ar rămânea din vagul crângurilor și belșugul florilor?

Cerul albastru, pare verde, casele par verzi, fructele verzi, pretutindeni verde, o teribilă strepezeală de dinți—vorba lui Caragiale!

De aproape, toate priveliștele dispar, figurile și se par prea izolate. Ceva mai departe, nuanțele prind a se încheaga, vezi grupul întreg, vezi un tot.

Ansamblul dă viață tabloului.

La vindecarea sifilisului cu „606“ dacă am căuta izolate cazurile, găsim ici-colo puncte discutabile, ceia ce nu e de loc nefiresc ținând seamă că înainte de toate suntem încă la început, deși perioada de ezitațiune, de incertitudine, e trecută.

Dar strângând cazurile de vindecare, tratamentul lui Ehrlich apare ca un tratament prodigios.

Descoperirea lui „606“ marchează odată în istoria medicinei.

Multiplele rezultate, i-au confirmat un succes durabil.

Iar personalitatea științifică a lui Ehrlich, trece în rândul acelor harnici muncitori pe terenul științei, cari știu să-și pună frământarea minții pentru binele aproapelui, de oarece e vorba de o operă cu o importanță socială nu mai puțin considerabilă, căci de ea depinde viitorul popoarelor.

Dr. Leon Vaian.

CRONICA MILITARA

MANEVRE MARI

Manevrele regale din anul acesta, la care au luat parte corpurile I și II de armată, mi-au adus aminte de manevrele mari franceze din 1908, cu critica că- rora începe generalul Bonnal „Questions militaires d'actualité“ (R. Chapelot, 1909, Paris). Este o oarecare asemănare între ele, atât numai că efectivul forțelor franceze a fost îndoit.

Generalul francez, care a urmărit de aproape ambele partide, relevă cu multă dreptate acțiunile zilnice ale fiecărei unități și fiecărei arme (pag. 1-67), încât poate să conchidă, fără a i se părea că e nedrept sau că exagerează, cu următoarele aprecieri:

„Infanteristul, dela începutul acțiunii, s'a arătat vioiu, îndemânat, activ, neobosit. Intocmai ca și calul de pur sânge, pirotește în repaos; imediat ce vine o excitație puternică, îl vezi că se transformă.

Diviziile de cavalerie n'au făcut, ca să zic așa, mai nimic și faptul acesta constituie un mare pericol, fiindcă cusurul lor de a fi cu spirit mușcător, unit cu o activitate din cele mai slabe, vor da o aparență de dreptate detractorilor cavaleriei, când vor reînoi lupta ca să ceară să se reducă efectivul acestei arme...

„Artileria e demnă de cele mai mari elogii pentru solida ei educație tehnică și sfortările, pe cari le-a făcut de câțiva ani ca să dobândească simțul tactic... Vom avea dreptul să afirmăm superioritatea mondială a artileriei franceze“.

Generalul Bonnal găsește operația manevrelor superioară celor de altă dată, fiindcă s'a putut vedea o aplicare din ce în ce mai potrivită a regulamentelor: s'a observat o dezvoltare continuă în ceea ce privește educația tactică; s'a format un serviciu de arbitraj complet și destoinic, care a putut să se pronunțe cu mai multă competență despre: dispozitivul general, lucrările de apărare efectuate, abilitatea manevrieră a unităților mici și mari, felul cum au înaintat trupele, focul mai ales al infanteriei și artileriei, etc. În afară de toate acestea s'a dat șefilor de partide libertatea cea mai completă, numai ca să țină seamă de situațiile impuse de director.

Totuși e nemulțumit de două lucruri:

a) Tema s'a dat cu câteva săptămâni mai înainte, așa că chiar dacă tema partidului roșu, de pildă, a fost comunicată numai ofițerilor din acest partid, camarazii din partidul albastru, prin indiscrețiuni au

avut posibilitatea să o cunoască. În Elveția și Germania temele sunt trimise celor în drept cu câteva ore înainte de începerea operațiunilor. Aceasta e o condițiune care îngreuiază mult acțiunea, dar o apropiere de realitate.

b) Operațiile se suspendau în fiecare seară la ora șapte, ca să dea posibilitatea trupelor de a cantona. La războiu nu se suspendă decât în urma unui armistițiu. În alte țări manevrele țin cel puțin trei zile pline, atât ziua cât și noaptea.

Se face o obiecțiune foarte serioasă și ofițerilor superiori, cari însoțiți de o mulțime de ofițeri și soldați călări nu stau la locul lor, ci se apropie prea mult de lanțurile de trăgători, ceea ce pe adevăratul câmp de luptă n'o să poate face, deși nici n'or să vrea. „Ce vor zice soldații la războiu, când nu vor vedea lângă ei pe generalii lor?”

O parte și mai prețioasă, care se remarcă în această critică, e portretul, făcut dela început, fiecărui comandant:

„Directorul manevrelor, generalul Lacroix, soldat foarte viguros, luptător încercat în armata de pe Rin și din Tonkin, înzestrat cu o ținută frumoasă, simpatic tuturor cari îl cunosc, plin de zel și de vioiciune, sârguitor la lucru“.

Comandanții de partide:

„Generalul Millet, infanterist bătrân din armata dela Metz, liniștit, cumpănit, robust, cu un spirit cam încet dar energic.

„Generalul Tremeau, cavalerist în toată puterea cuvântului, foarte muncitor și pe deasupra om de acțiune. Sever față de el însuși ca și față de ceilalți, foarte disciplinat“.

Generalul Bonnal pune în evidență și importanța manevrelor mari, cu inamicul reprezentat. Se susține, până în ultimul timp, că sunt un mijloc de dezvoltare a instrucției tactice numai pentru coman-

damentul înalt. E drept că trupele profită puțin, se dă încă ocazia comandanților mai mici să conducă unități reale, de exemplu compania cu efectiv mai mare de 200 de oameni. Ofițerii tineri profită și ei sub raportul tactic; soldații arată ce știu, cât pot răbda și cât sunt de disciplinați.

Un factor care ridică cu mult importanța și necesitatea manevrelor sunt și numeroasele momente din acțiune, cari se aseamănă cu cele din războiu: „atacurile platoului, se apropie, stindardele desfășurate, baionetele puse la armă, în sunetul tobelor și muzicilor. Au fost un spectacol mișcător și plin de speranțe, căci să vezi pe soldații noștri mici, alergând la asalt cu o îndârjire de diavol, în ciuda raniței apăsătoare, nici nu-ți vine să crezi că au fost sculați dela ora două dimineața și că au suportat de atâta vreme greutatea mari“.

Toate acestea îndreptătesc atențiunea cu care lumea întreagă se interesează de manevrele mari.

George V. Haneș.
Sublocotenent în infanterie.

Bibliografia

Din Biblioteca Lumen:

- 53.— N. Vaschide . . . . . *Psihologia socială: Imitația*
54.— Dr. N. Leon . . . . . *Monismul — și altele*
55.— N. Gogol . . . . . *Hatmanul și alte nuvele*
56.— A. Schopenhauer . . . . . *Durerile Lumei*
57.— Dr. M. Câmpănu . . . . . *Psihologia Militarului*
58.— Maxim Gorki . . . . . *Din Jertfele Iubirii*
59.— P. Bujor . . . . . *Mi-a cântat cucu'n față*
60.— L. Tolstoi . . . . .
61.— Lessing . . . . . *Educația Omenirii*

Colecțiunea primelor șapte volume din Noua Revistă Română se găsesc de vânzare la librăria Eskenasy, Bulevardul Academiei No. 1, pe prețul de 5 lei volumul.

A apărut:

Biblioteca editată de „Noua Revistă Română“

- No. 1. *In zilele de anarhie* de C. Rădulescu-Motru.
„ 2. *Sufletul neamului nostru* de C. Rădulescu-Motru.
„ 3. *Contractul de muncă* de Dem. Negulescu.

PREȚUL UNUI NUMĂR 15 BANI

(IN DEPOZIT LA LIBRĂRIA LEON ALCALAY. BUCUREȘTI).

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI — STRADA LIPSCANI, 26

MAGAZIN de NOUTAȚI și MANUFACTURA

Lănuri pentru rochii: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc., și

Postavuri în toate genurile.

MATAȘARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.

Tiffelas din fabrica *Bonnet* culori și negre

Atelier special pentru rochi și confecțiuni

FÂNZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Căche Corsets tricotate, Ciorapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri gata și după comandă

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSTRUIT ȘI MONTAT

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

Operațiuni și Faceri

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1/44

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI ADULȚI), DIZENTERIA COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE BOALELE CE PROVIN DIN Infecțiunile Intestinale

SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTOFERMENT

(Bulion paralaetic)

APROBAT DE CONS. SANITAR SUPER.

ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.

Un flacon 2 lei. In provincie contra mandat 2,50

Cereți prospecte gratuite

VILE DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25 97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

Să nu lipsească din nici o casă Franzbranntwein „Dr. KONYA“

Fricțiune întăritoare pentru musculatură, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și ori-ce răceli. Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flaconul original LEI 2.

Franzbranntwein cu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale.

Flacon de buzunar 60 bani. — Flaconul original LEI 2.25

SE GASEȘTE LA FARMACII ȘI DROGUERII

Ferțiți-vă de imitațiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna“ depusă la Tribunal și semnătura Dr. Konya și fiu pe gâtul sticlei.

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători